

ANTROJI DALIS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement

1991 m. lapkričio 16 d. / November 16, 1991

Nr. 225(41)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Brangiausieji Lietuvos vaikai

— kreipiasi **Jadvyga Bieliauskienė**

Nuo pirmos žmogaus dienos visos žmonijos ydos kristalizavosi komunistų veikloje, pagrįstoje kraupiausia šventvagyste. Meilės vardan, šaukdam: „Laisvė, lygė, brolybė!...“, kančiose paskandino tautas. Į šį kruviną, nesibaigiantį verpetą pateko ir mūsų Tėvynė.

Ir kas pamatuos kiek mums tai kainavo?!.. Manome, kad iš savo mažumo daugiausia aukų būsimieji sudėję. Kančiose gimė nenumaldomas laisvės troškulis, ir juo tautos liko gyvos. Ir keliamės laisvę apgynę ryžto už ją žūti galia.

Aukojimo valandom kokie mes pakylėti, nuostabūs, šventi, broliai?!.. Kas nematė didžiojo aukojimo sausio 13-osios naktį, mūsų šventosios esmės nematė. Ir jam sunku patikėti, — mes vėl sugrįžę į sovietizacijos sujauktą buitį, kur mūsų ir geriausiųjų dorybės ydomis virte, stumdome vieni kitus, ežių spyglius atstata. Sunku patikėti, kad mes ne tie — buitiniai. Todėl privalome išsinti iš to primesto mums rūbo ir tapti broliais šventąja prasme. Suprasime tada, kad teismai neprikels gyvenimui mūsų brolių — pikto tarnų. Meile ir atgaila už juos, — juos teisėdavo. Jie liausis griovę ir vogę — imsi dirbti, kurti; liausis skaldyti — imsi siekti taikos.

Tai Sausio 13-osios Brolijos kelias. Jos tikslas: keltis ir kelti — sunkus ir didingas, beribiai įpareigojantis. Mūsų žuvusiųjų didvyrių artimųjų liūdesys padės mums susikaupti. Tebeliepsnojantis žaidos sužeistųjų kūnuose mus šaukia tarnauti, globoti, gydyti, — per juos ir visus varge esančius. Nukentėjusiųjų apleistumas, vargas ir skriaudos patiriamos iš mūsų abiejų, laisvės priešų priešiško, verčia mus muštis krūtinėn ir kviečia vienyti Brolijoje, kad tarnau-

tumėm Tėvynės Gynėjams su garbos virpulių širdyse, jausdami, kokie esame neverti. Jie — mūsų didvyriai, savo už Tėvynę mirti troškulio tyrumu, Dievo išrinktieji. Tarnaudami jiems, jų dvasios šviesoje tapsime grynais, ir išsisklaidys dusinantys savanaudiškumo, išdavystės ištakų rūkai, — taps tyras Tėvynės dangus per mūsų širdis. Neteisėtai įgyti turtai bus išdalinti neturtingiems. Viskas taip lengva ir paprasta, kai pradėdame nuo savęs. Kankinių troškimas mirtimi apginti laisvę išlaisvins mus iš visų nedorybių. Taika ir Brolybė sugrįš į Nemuno šalį, į gintarą prie Baltijos, į numylėtą Lietuvą. Ir ši taika bus šventa, kančių žaizdų išdegintas brangakmenis, aušrine patekės ir savo stebuklinga šviesa žerės visam pasauliui.

Iš jūsų, mūsų Išeivijos Broliai, mes išmokysime vėl sąžiningai dirbti, laikytis žodžio. O dabar jūsų prilaikomi, stiprinami, vergijos dešimtmečius perbridę žaidotom kėjom ir toliau negailėdami „laiko, sveikatos ir gyvybės“ (Brolijos Įstatai) saugosime Laisvę, Meilės ir Tiesos kalavijų skindami jai kelią į kiekvieno Lietuvos vaiko širdį.

Ir mes kartu su Jumis, Jūsų Bendruomenės susikūrusių Brolijos grupių remiami, broliškame apsikabinime apglėbsime žemę ir jausime Lietuvą, kaip gyvą mažytę jos širdį, ir pavojai taps nebėbais, gėdinojo galios netekę...

Tikėjimo ir maldos vienybėje, Mylimiausieji!

Su giliausia pagarba ir meile —
Visada Jūsų
Jadvyga Bieliauskienė
Lietuvos Nepriklausomybės
gynimo sausio 13-osios Brolijos
pirmininkės pavaduotoja

1991 m. spalio 31 d.

Istorija — nuodėmės sfera, bet istorija ir išvaduoja

Šių metų spalio 24 dieną Liublino Marie Curie-Skłodowska universitetas suteikė Tomui Venclovai daktaro honoris causa vardą už jo poeziją, taip pat mokslinius darbus bei visuomeninę veiklą. Spausdiname rašytojo žodį, priimant apdovanojimą.

Jūsų Magnificencija, aukštasis senate, brangūs šiuo iškilmių dalyviai,

šią akimirą jaučiuosi keistai ir ne visai patogiai dėl kelių priežasčių. Gaunu garbingą apdovanojimą, kuriam nebuvau pasirėngęs. Tiesa, rašau eiles daug metų, bet retai ir mažai; iš esmės man tai visada buvo pašnekesys su savimi pačiu, o taip pat — kaip, beje, pasakiau viename eilėraštyje — su ta tuštuma arba aukščiausiąja jėga, kurią randame savyje nevirties valandomis ir kuri siunčia mums angelą, vadinamą balso dovana. Esu pripratęs prie vienatvės; daug metų buvau tikras, kad taip bus visada, ir maniau — tiesą sakant, tebemanau — jog tai deramas likimas žmogui, kurio amatas yra toks netikras, painus ir intymus dalykas kaip eilės. Nes eilės plėtojasi asmeninėje erdvėje; jos yra atsiskaitymas su savo sąžine, jų netgi pridera varžytis. Ir štai pasirodo, kad vis dėlto turiu skaitytojų, kad tos asmeninės sąskaitos vis dėlto turi dimensiją, kuri pranoksta asmeniškumą; jos įsirašo į istorinį laiką, apie jį kažką liudija ir jį kažkaip vertina.

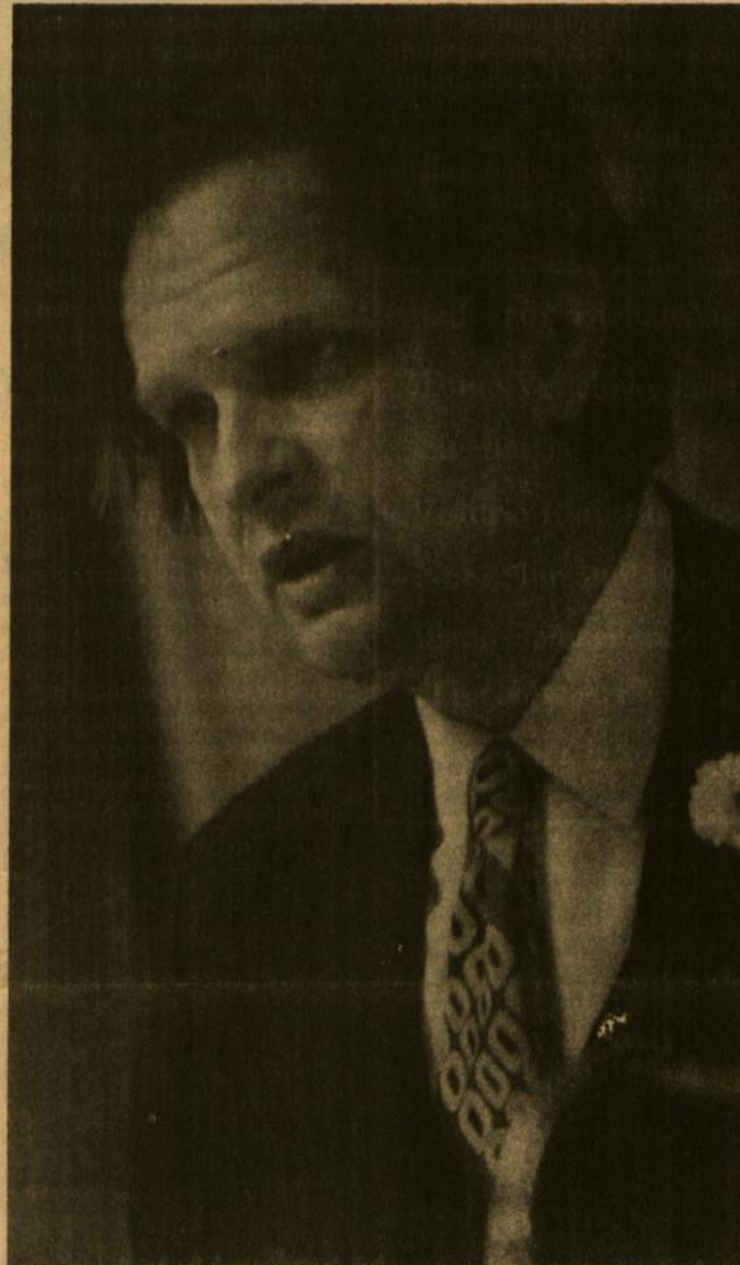
Kad ir keista, įsigijau gal daugiau ir atidesnių skaitytojų anapus savo gimtosios kalbos, negu jos ribose. Tai paradoksas, dargi nelabai džiuginantis paradoksas. Suvokių, jog domėjimasis tuo, ką rašau, didele dalimi išplaukia iš domėjimosi Lietuva, šiandien pergyvenančia bene puikiausią savo istorijos periodą. Taip pat suvokių, jog Lietuva turi daug poetų, jai reikšmingesnių ir aiškiau prabylančių ir lietuvių skaitytojų. Taigi visa, kas čia šiandien vyksta, man atrodo kiek ekscentriška.

Šį pojūtį sustiprina pats miestas, kuriame esame, Liublinas, kurį pirmą kartą aplankiau prieš dvidešimt metų, yra maždaug pusiaukelėje tarp Krokuvos ir Vilniaus. Čia susiduria Rytai ir Vakarai, Šiaurė ir Pietūs, susikerta dviejų tautų ir valstybių likimai. Pilies koplyčioje galima pamatyti freskas, nutapytas

meistrų, kuriuos į Liubliną atskvietė lietuviai, karaliaus Vladislavas Jogaila: beje, tos freskos yra rytietiškos, bizantiškos, o skliautai, ant kurių jas regime — grynai vakarietiški, gotikiniai. Svarbiausioji miesto aikštė vadinama Lietuvos aikšte. Joje stūkso paminklas Liublino unijai, kuri esmingai paveikė Lietuvos ir Lenkijos likimą, tačiau lietuvių ir lenkų yra diametraliai priešingai vertinama. Žodžiu, Liublinas — tai miestas, kur aiškiai juntame istorijos slėgimą: tos istorijos, kuri tebeveikia mūsų samonę ir pasąmonę, mūsų kasdieninę elgseną. Tekstai, kuriuos kuriame — įskaitant eilėraščius, atsiduria tos istorijos kontekste ir virsta kažkokiu mūsų atsakymu į jos iššūkius; kartais jie gal kiek paveikia istorijos eigą, nors labai aplinkiniams, nuo mūsų valios ne visada priklausančiais keliais ir ne visada taip, kaip norėtume.

Istoriją galima suprasti įvairiai. Tam tikra prasme tai nuopuolio ir nuodėmės sfera, vertybių karalijos antipodas, siaubingas tinklas, iš kurio belieka bėgti į kurybą, o taip pat į mirtį. Tai savitarpio kovų sfera, senų ir naujų, tikrų ir prasimanėtų skriaudų regionas. Tai paralyžiaus sfera, nes dažnai atrodo, kad įvykiai visada grįžta į senąsias vėžes, kad mes esame pasmerkti kartoti tuos pačius veiksmus, tuos pačius gestus, tuos pačius žodus. Bet istorija, be abejo, ir išvaduoja: tiek, kiek pradėdame ją suprasti ir integruoti, virstame savo likimo šeimininkais.

Totalitarizmas yra istorinio laiko priešas. Vienas iš jo bruožų, gal net svarbiausias, yra tikėjimas absoliučiu determinizmu. Todėl jis neigia spon-taniškumą ir laisvę, o drauge įtvirtina diktatorių savivalę — mat diktatoriai „nusimano geriau už mus“, ir juos palaiko „geležiniai istorijos dėsniai“. Galėjome pastebėti, kad tai viršta laiko stabdymu, o pagaliau visišku pralaimėjimu, nes laiko sustabdyti neįmanoma. Kelis dešimtmečius Rytų Europos

Tomas Venclova

Vytauto Mašelio nuotrauka

šalys, įskaitant Lenkiją ir Lietuvą, vegetavo sustingusiame laike: jų praeitis buvo nutylima, perdirbama ir iškraipoma, dabartis verčiama tuščiais ritualais, o ateitis vaizduojama kaip tos liūdnos ir statiškos dabarties jamžinimas bei apoteozė. Jeigu tai, ką gyvenime padariau, turi vertę — galiu kalbėti tik apie vieną mažą eilių knygutę. Mano knygutė lenkiškai vadinasi *Pašnekesys žiemai*; taip pat pavadinau didesnę rinktinę, kuri nesenai pasirodė lietuviškai Vilniuje. Turiu galvoje kaip tik tą istorijos Europos balsų choras suardė ledu, nesu tikras, ar galėsiu toliau rašyti eilėraščius. Gal esu suformuotas tos bespalvės ir niūrios žiemos, ir visas mano likimas slypi joje; gal mano poezija liks įšalusi į tą ledą, kaip vienas iš daugelio epochos liudijimų.

Istorija grįžo į mūsų šalis tokia pat daugiaspalvė, kokia buvo, sklidina kartais komiškos, bet vaisingos netvarkos. Bet išsi-veržimas iš aklavietės — prie kurio gal prisidėjo ir mano karta — nėra rojus prieangis. Istorija, kap sakiau — nuodėmės sfera. Todėl niekad nepristigs naujų, netgi sudėtingesnių ir klas-tingesnių pavojų. Akivaizdžiai matome, kaip totalitarizmo iššūkį pavaduoja siauro nacionalizmo iššūkis. Daug metų svajojome apie dvasinę vienovę, kurią pavadino Vidurio Europa. Bet tas sapnas apie vienovę sklaidosi šiandien, kada apšaudomas Dubrovnika, ta mūsų pasaulio dalies Florencija. Svajojome, kad gries didysis kalėjimas. Bet galbūt jis suyra į

skambėti dvejojai — nors tai tikrai tik filologinė idomybė. O juk atsitikdavo — ir gali atsitikti, — kad dėl tos filologijos būdavo laužomi žmonių likimai.

Taigi po epiško „tautų rudens“, kuris buvo lygus jų pavasariui, kiekvienai tautai gresia perdėtas pasitikėjimas ir pasitenkinimas savimi, įsitikinimas, kad tik ji neklysta, o visi kiti klysta, užsi-sklandimas savo pretenzijose ir ambicijose, o pagaliau apgailėtina vegetacija ir gal nauja katastrofa.

Jei kas nors mus jungia, kaip jungė anksčiau — tai tiesiog nepaklusnūs balsai, tokie balsai, kurie nesutinka su aplinkiniu pasauliu. Nepaisant mano silpnų bių ir trūkumų, stengiausi būti vienu iš jų, ir dabar taip pat stengiuosi, nemikliai sekdamas kitų, daug geresnių už mane pėdomis. Net pačių geriausiųjų balsus paženkliną žmogiškosios ydos; net jie ne visada veda į gera, ir čia tikrai nedaug priešasčių didžiutis. Bet vis dėlto tai kažkokia jungtis tarp žmonių ir tautų, kuri lieka, net kai apvilia visa kita. Tenepritinga jos ateinančiais sunkiais laikais.

Tomas Venclova

• The New York Review of Books lapkričio 21 dienos numerio, kuriame yra įdėtas Tomo Venclovos eilėraštis „Instrukcija“ (į anglų kalbą išversta Dianos Senechal), akirtas paminėti Vengrijos 1956 metų sukilimo trisdešimt metų sukaktį, rašytojas ir žurnalistas Michael Ignatieff savo straipsnyje apie Baltijos valstybes „In the New Republics“ iškelia Tomo Venclovos vaidmenį lietuvių atgimimo sąmonėje.

Ignatieff rašo: „Tautiniai atgimimai ne visur yra tolygūs senų neapykantų ir senų mitų atgimimui ir jie ne visada priešpastatomi tiesos skelbimui. Iš nacionalinės spaudos provincijos mokytoja pirmą kartą sužinojo apie kai kurių lietuvių bendrininkavimą žydų žudynėse. Iš tikrųjų tai buvo Antanas Terleckas, Lietuvos Laisvės Lygos, aiškiausiai tautinės iš nepriklausomybės judėjimų, kuris pirmasis išspausdino straipsnį, detalai apibūdinantį lietuvių dalyvavimą genocidiniuose nusikaltimuose. Prisidėjo ir kiti rašantys, ypač įžymusis poetas ir kritikas Tomas Venclova. Daugiau negu kas kitas jie įspaudė lietuvių bendrininkavimo genocide problemą į lietuvių tautinio atgimimo sąmonę“.

Jadvygos Bieliauskienės žodis išeivijai

Tomo Venclovos kalba Liubline

Eutanazija

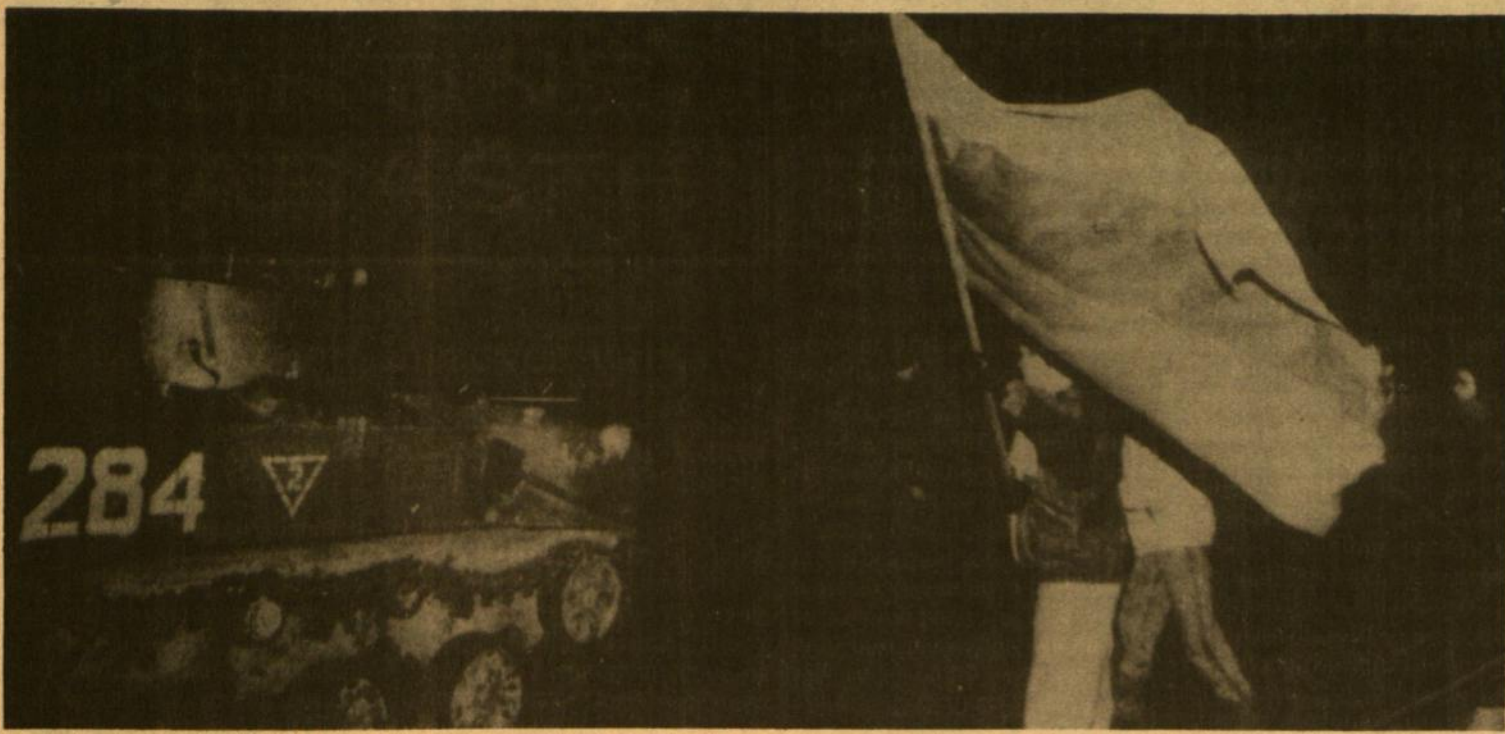
Vidurio-Rytų Europos romanai

Nuo Plungės iki Maroko

Vlado Šlaito eilėraščiai

„The New Art Forms“ paroda Chicago’je

Nuomonės ir pastabos

Trispalvė prieš tanką šių metų sausio tryliktosios naktį Vilniuje — viršelio nuotrauka Chicago’je JAV Lietuvių Bendruomenės išleistam albumui „The Gift of Vilnius“.

Eutanazijos klausimą apžvelgiant

EUGENIUS GERULIS

Šio straipsnio tikslas — ieškoti tinkamo sprendimo, esant tokioje padėtyje: ligonis, gydytojų nuomone, yra beviltiškoje būklėje, jis kenčia neapsakomus skausmus. Ką daryti?

Yra trys išeitys. Pirmoji galimybė — *neleisti* ligoniui numirti, tęsiant jo gyvybę moderniosios technikos priemonėmis, nors jos paverčia žmogų į „daržovę“. Antroji galimybė — techninės priemonės išjungus, *leisti* ligoniui natūraliai numirti. Tai būtų vadinamoji pasyvioji eutanazija. Trečioji galimybė — mažinant beviltiško ligonio skausmų našta, trumpinant kančių tęsimo laiką, vaistais *padėti* jam lengviau numirti. Tai būtų aktyvioji eutanazija.

Kaip matome, trumpaiariant, čia turime tris išeitis: a) *neleisti* numirti, b) *leisti* numirti ir c) *padėti* numirti. Kuriai iš šių išečių mes pritariame? Ar moralu paversti žmogų į „daržovę“ ir jį kankinti? Ar moralu nepadėti ligoniui numirti, kai jis to malda? Svarstant ir ieškant teisingo sprendimo, iškyla eutanazijos klausimas.

Eutanazija. Ką šis žodis reiškia? Prano Skardžiaus *Lietuvių kalbos vadove* (1950) žodžio „eutanazija“ nėra. Nerasi šio žodžio net *Tarptautinių žodžių žodyne*, išleistame Lietuvoje 1969 metais. Tą patį matome ir 1972 metais Vilniuje išleistame *Dabartinės lietuvių kalbos žodyne*. Apie „eutanaziją“ nieko nerašo nei sovietinės lietuvių enciklopedijos (1966 bei 1985). Tiesa, Boston'o *Lietuvių enciklopedija*, „eutanazijai“ skiria vos 15 eilučių... Kaip matome, tiek tėvynėje, tiek ir išeivijoje mes, lietuviai, su „eutanazija“ dar esame nesupazindinti. Todėl dabar, žengiant naują teritoriją, mums tenka būti atsakingiems pionieriams (*Patarlės* 18:21; *Jokūbas* 3:4-5).

Kad įstengtume sėkmingiau naują temą lukštenti, kad galėtume prieiti prie rimtesnių išvadų, mums tenka pirmiausia apmąstyti klausimus: *Kas yra gyvybė? Kur žmoguje yra gyvybės centras? Kada žmogus legaliai yra laikomas mirusiu? Kas yra mirtis? Kada gyvybės nutraukimas yra kriminalas? Kada gyvybės tęsimas yra šventvagystė? Kokia yra skausmo prasmė?*

Pirmiausia — *kas yra gyvybė? Kur, kame gyvybė egzistuoja?*

• Kun. dr. Eugenius Gerulis pasakaita „Eutanazijos klausimą apžvelgiant“ buvo skaityta šių metų kovo 20 dieną St. Petersburg'e, Floridoje, per Lietuvių klubo kultūrinę popietę.

Senojo Testamento laikais buvo manoma, kad gyvybė yra *kraujuje*, nes, netekus kraujo, žmogus miršta (Lev. 17:11, 14). Čia įsidedama, kad pats kraujas *nėra* gyvybė; gyvybė tik egzistuoja kraujyje. Žinau, mūsų tarpe yra žmonių, kurie, nors save laiko krikščionimis, į gimimą ir mirimą turi nekrikščioniškas pažiūras; jie mano, kad gimdami ateiname iš *nebūties*, o mirdami — *vėl grįžtame į nebūtį*.

Iš tikrųjų kiekvienas žmogus Dievo mintyse egzistavo prieš milijonus metų, tai yra — dar prieš laiko pradžią. Mums, žmonėms, yra praeitis, dabartis, ateitis, bet amžinajam visai niančiam Dievui viskas esti tarytum dabartis. Todėl šiandieną gimstas vaikas Dievui nėra naujiena. Jis Dievo mintyse egzistavo jau prieš laiko pradžią. Šią tiesą suprasti gal padės šis palyginimas. Evangelijoje pagal apaštalą Joną skaitome: Pradžioje buvo Žodis. Tas Žodis buvo pas Dievą. Ir tas žodis tapo kūnu (Jn. 1:1, 14). Čia apaštalas Jonas rašo apie Jėzų Kristų, apie Kristaus amžinybę Dieve. Kalbant ne apie Kristų, bet apie mus, apie žmogų, minėto apaštalo žodžius galėtume perfrazuoti šitaip: pradžioje buvo mintis. Ta mintis buvo pas Dievą. Ta mintis tapo kūnu — buvo suvertas žmogus. Kaip matome, žmogus ateina ne iš nebūties, bet iš Dievo minties. Ateiname ne iš tamsos, o iš Dievo Šviesos. I Šviesą ir grįšime.

Nuo seniausių biblinių laikų tikima, kad gyvybė arba siela yra Dievo įkvėptoji Dvasia. Dvasios *įkvėpimas* reiškė gyvybės atėjimą (Gen. 2:7); o tos dvasios *iškvėpimas* žmogui reiškė mirtį (Eccl. 3:19; Ps. 104:29; 146:4; Mt. 27:50). Todėl ilgus šimtmečius buvo manoma, kad, nustojus širdžiai plakti, netekus kraujo apytakos bei užsibaigus kvėpavimui, žmogus yra miręs. Modernioji medicina šią nuomonę patikslina. Nustatyta, kad gyvybė glūdi *ne* širdyje, *ne* plaučiuose, *ne* kraujyje, bet smegenyse. Širdies ir plaučių funkcijas gali pavaduoti mašinos, o smegenims pavaduotojo nėra. Būna atvejų, kada žmogus yra miręs, tačiau jo širdis dar tebeplaka, pavyzdžiui, galvai kraujuojant, kraujo srovei nebepasiekiant smegenų, žmogus miršta, nors širdis dar tebekruta. Be to, mirusio žmogaus širdį įmanoma perkelti kitam asmeniui. Mano širdis 1984 metais buvo chirurgų sustabdyta ir užšaldyta vienai valandai, bet nebuvau miręs. Plaučius ir širdį pavadavo mašinos, kol buvo operuojama širdis. Panašūs faktai rodo, kad gyvybė glūdi ne širdyje ar kur kitur, bet

Leonardas Tuleikis „Dviese“, 1990. Praėjusį šeštadienį, lapkričio 9 dieną, Lietuvių dailės muziejuje, Lemont, Illinois, buvo atidaryta grupinė Vilniaus dailininkų paroda, kurioje eksponuojami iškilesni Lietuvos sostinės dailės kūrėjų darbai: grafika, akvarelė, tapyba.

smegenyse.

Žmogaus gyvenimui baigiantis, smegenys miršta ne iš karto, bet skirtingu laiku atskirais regionais. Pirmiausia gyvybė dingsta mintijimo celėse. Po to miršta centriniai smegenys. Galiausiai — smegenų kamienas arba stiebas, kuris kontroliuoja refleksus. Širdies ir plaučių tarnybai užsibaigus, žmogus ląstelės dar tebegyvoja keletą minučių, tačiau kaulų, plaukų, nagų ir odos ląstelėse gyvybės simptomai išsilaiko keletą valandų. Kultūriniu požiūriu žmogus miršta, kai, komoje miegodamas, nebetenka sąmonės, nors jo širdis dar tebeplaka, o plaučiai tebekvėpuoja. Teisiniu požiūriu net gyvas žmogus laikomas mirusiu, jei jis yra dingęs penkerius ar septynerius metus.

Nuo 1950 iki 1970 metų sukūrus moderniąją medicinos aparatūrą, kurios pagalba įmanoma tęsti žmogaus merdėjimą, atsirado sunkumų nustatyti laiką, kada žmogus yra oficialiai miręs. Todėl 1968 metų pasauliniame medicinų suvažiavime Australijoje buvo priimti šie punktai žmogaus mirčiai nustatyti: 1) kūnas nebe reaguoja į išorines stimuliacijas, 2) nebėra kvėpavimo, 3) nebėra pulso ir kraujospūdžio, 4) EEG neberodo smegenų vibracijos. Jungtinėse Valstybėse pirmoji šalis, kuri 1970 metais suformavo punktus mirčiai nustatyti, buvo Kansas. Už penkerių metų ja pasekė American Bar Association. 1980 metais prezidento specialioji komisija ragino priimti visiems bendrą definiciją. Ją 1984 metais priėmė 38 valstybės.

Sprendžiant ir nustatant datą, šv. Raštas pataria neskubėti

skelbti beviltišką sprendimą (plg. Job 7:5-6; 42:16). Iš kur, kaip ir kodėl atsirado mirtis? Prieš pradedant tai apmąstyti, susipažinkime su mirties dviem giminingais: skausmu ir kančia. Ar juose randame ko pozityvaus? Sutvėrus pasaulį, pradžioje nebuvo nei skausmo, nei kančios, ir nei mirties; visa tai atsirado vėliau per apgaulę ir nuodėmę (Gen. 1:31; 3:15-19). Skausmą jaučiame fiziškai, o kančią pergyvename dvasiškai.

Ką gero turime iš kančios?

Daugelis krikščionių mano, kad kančia — tai masazas sielai. Kančia tobulina žmogaus charakterį, ugdo kantrybę, apšviečia, moko išminties, apvalo, švarina, veda prie atgailos, perspėja, sudrausmina, kuklumu pažaboja puikybę ir išdidumą (Ps. 94:12; 119:71; Zech. 13:9; Rom. 5:3-4; 2 Cor. 12:7-10; 2 Thes. 1:4; Heb. 10:32; 1 Pet. 5:1, 10; Rom. 8:17). Kančių dėka poetai, dailininkai ir kompozitoriai yra sukūrę žmoniui puikiausių kūrinių!

Ką gero turime iš skausmo?

Manoma, kad Dievo santvarkoje net ir skausmas turi savo vertę bei tikslą. Ant kryžiaus mirtinai kenčiantis Jėzus Kristus atsisakė priimti „vaistų“, kurie mažina skausmą (Mt. 27:34). Yra net posakis „Per skausmus į garbę“. Skausmas, lyg sargas, budi ir perspėja mus saugotis kūno sužalojimų arba būna ženklas artėjančios ligos. Yra Bažnyčių, kurios teigia, kad jokiū būdu nevalia vengti skausmo (2 Cor. 1:5-7; 4:7-11; Heb. 12:5-11; Rom. 8:16-18, 28, 35-39; Fil. 3:10; Col. 1:24 arba Liuteronų Bažnyčios Missouri 1971 metų sinodo nutarimai).

Bet yra ir priešingų nuomonių, pvz., šv. Rašto Jobas. Kai prisilgė jį nelaimės ir ligos, skausmo neidealizavo. Jis vėčiau norėjo mirti, negu gyventi skausme ir kančiose (Job 7:15-16). Panašiai apie skausmą mano ir garsusis Pietų Afrikos olandas reformatas dr. Christian Bernard. Jis rašo: „Aš niekada nesutiksiu su teiginiu, kad skausmai žmogų kilnia“ (*Good Life, Good Death* Englewood Cliffs, N. J.: Prentice-Hall, Inc., 1980). Mūsų paguodai apaštalas Jonas informuoja mus, jog ateityje nebus nei skausmo, nei kančios (Apr. 21:4).

Ką gero turime iš mirties?

Ne vien į skausmą, bet ir į mirtį ne visi turi vienodą požiūrį. Štai tikintiesiems žydams „mirties diena yra vertesnė, negu gimimo diena“ (Eccl. 7:1). Žydams gimimas ir mirtis — tai

taipgi primena, kad „mirtis ne visada yra žmogaus priešas“. Kristaus mirtis atkelia mums vartus išganyman. Senojo Testamento laikais žmogui mirtis buvo tarytum šešėlio išgastis, lyg tamsiausios daubos ar vartai į naktį, vedantieji sielą į amžiną tamsą (Job 24:17; Ps. 23:4; Job 38:17; 30:26; 10:21-22; Ps. 107:10). Šią nevilties tamsą sugriovė Kristus savo šviesa (Rom. 9:16; Lk. 1:78-79; Mt. 4:16; Isa. 9:2; Rom. 10:9; Jn. 12:36; 3:36; 5:24; Rom. 8:38-39). Todėl mirties nebebijojo apaštalai Paulius, Petras, Tomas (Rom. 14:8; Phil. 1:20, 21, 23; 3:10; Jn. 13:37; 11:16). Mirties nebijojo žvėrių draskomi pirmieji krikščionys, nes tvirtas tikėjimas rauna mirties baimės šaknis. Kad mirtis laukiama — rašoma ne vien Naujajame, bet ir Senajame Testamente (Apr. 9:6; Job 3:21-22, Jonah 4:8).

Eutanazija

Bent prie fizinės mirties baimės mažinimo prisideda ir eutanazija. Eutanazija nėra naujas dalykas. Ją jau žinojo senovės egiptiečiai, graikai, romėnai. Etimologija nurodo, kad senovėje žodis eutanazija reiškė lengvą, beskausmę mirtį. Tai gyvybės užbaigimas arba nutraukimas neskausmingomis priemonėmis.

Kai kas žodį eutanazija verčia grubiai kalbant, o „mercy killing“, į nužudymą iš gailėsčio. Dėl suprantamų priežasčių, yra žmonių, kurie, nors patys ir priitaria eutanazijai, tačiau tą žodį viešai vartoti vengia. Eutanazijos žodžio vietoje jie sako „terminal therapy“ — baigminis gydymas arba „pasyvioji mediciniška priežiūra“ ir t.t. Priešingais atvejais, kai norima eutanaziją pasmerkti, niekas tada nesivaržo to žodžio minėti.

Kaip jau žinome, eutanazija yra beskausmis numarinimas arba nusimarinimas. Eutanazija gali būti dvejopa: aktyvi, tiesioginė, ir pasyvi, netiesioginė. Yra ir daugiau būdvardžių eutanazijai apibūdinti: pvz., savanoriška, nesavanoriška, „compulsory euthanasia“ — priverstinė ir panašiai.

Eutanazijos pritaikymas medicinos praktikoje yra gana komplikotas dalykas. Į tai atsižvelgiant, etikos žinovai Vokietijoje, ypač katalikai, bando išryškinti skirtumą tarp: „Hilfe im Sterben“ ir „Hilfe zum sterben“. Ką tai reiškia? „Hilfe im Sterben“ reiškia „pagalbą mirštant“, „Hilfe zum sterben“ reiškia „pagalbą numirti“. Pirmuoju atveju pagelbstima merdinti, antruoju atveju pagelbstima numirti. Čia etikai svarbu žinoti: ar turime teisę *neleisti* žmogui numirti ir ar turime

teisę *pagelbėti* žmogui numirti? Šv. Raštas primena: Niekam nebūkime mirties priežastimi (Egz 20:13; Rom. 13:1,5). Gyvybė yra Tvėrėjo šventa dovana (Ps. 36:9), ją turime branginti. Tačiau dvasios-sielos gyvybė turime rūpintis stropiau, negu kūno gyvybė (Rom. 8:6). Gyvybės ir mirties tvarkymo teisė priklauso tik vienam Dievui.

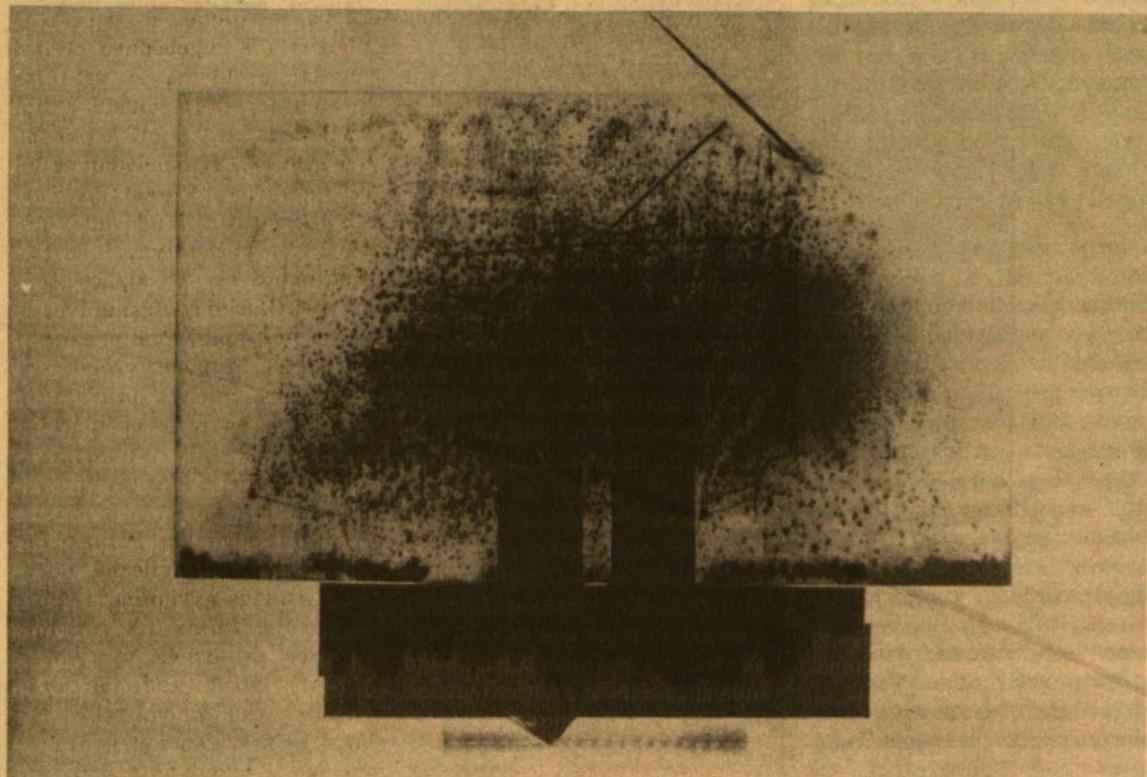
Eutanazijos šalininkai teigia, jog beviltiškas ligonis turi teisę numirti, nes žmogų „sudaržovinti“ nemoralu. Jei ligonis tą teisę turi, kodėl jis negalėtų prašyti kitų padėti jam ta teise pasinaudoti? Čia pasitarautų aktyvioji arba pasyvioji eutanazija. Jei ligonis dėl eutanazijos vykdymo ar nevykdymo nepasitiki ligoninės personalu, turi teisę ligoninėn nevykti. Jis mirties gali laukti savo namuose.

Tenka priminti, jog šv. Rašte įmanoma rasti aprašymų, kur „mercy killing“ principui buvo parodytas nepritarimas (1 Sam. 31:4; 2 Sam. 1:9, 10, 15). Taipgi primintina, kad šv. Raštas beviltiškiems ligoniams neperša dirbtinėmis priemonėmis mirimo procesą tęsti. Kai mirtis neišvengiama, leidimas numirti neprieštarauja šv. Rašto doktrinai (Eccl. 8:8).

Natūralu, problemas sprendžiant, išminties ir patarimų ieškoti Dievo Žodyje — šv. Rašte. Tačiau modernieji laikai atnešė tokių situacijų, kurių bibliniai laikai neturėjo. Daugelį tūkstančių metų, nuo pirmojo žmogaus Adomo iki mūsų dienų, mirtis žmogų pasiekdavo natūraliai per senatvę ir ligas, per susižeidimus arba badmečiui užėjus, retais atvejais per sužudymą ar mirties bausmę. Anais laikais, kai nebuvo moderniosios medicinos, kai nebuvo šių dienų gydymo technikos, kai gydytojai ir slaugės ligoniams patarnavo senais metodais, žmonės, atėjus laikui, mirdavo natūralia mirtimi savo namuose.

Mūsų dienomis medicinos mokslas ir gydymo technika pasiekė fantastinės pažangos! Anksčiau užtekdavo vieno daktaro visam kūnui gydyti, o dabar kiekvienai kūno daliai turime atskirus gydytojus ir gausybę technikų. Bibliniais laikais buvo ne žmogaus galioje sulaukyti gyvybę (Eccl. 8:8), o mūsų dienomis įmanoma, mašinų pagalba, neleisti žmogui numirti, tęsiant jo merdėjimą, kad ir daržovės forma. Tokia sparti ir nuostabi medicinos pažanga mums kelia ne vien džiaugsmą, bet ir susirūpinimą. Kyla religinių, moralinių, etinių klausimų. Visi žinome, pvz., kad nužudyti ką iš pykčio, neapkančios ar keršto Dievas draudžia (2

(Nukelta į 4 psl.)

Elvyra Katalina Kriaučiūnaitė „Memento I“, 1991. Iš grupinės Vilniaus dailininkų parodos, šiuo metu vykstančios Lietuvių dailės muziejuje, Lemont, Illinois.

Mykalojus Povilas Vilutis „Melynasis riteris“, 1990. Iš grupinės Vilniaus dailininkų parodos, šiuo metu vykstančios Lietuvių dailės muziejuje, Lemont, Illinois.

Du Vidurio-Rytų Europos romanai

JERONIMAS ŽEMKALNIS

Tadeusz Konwicki. **THE BOHIN MANOR.** New York: Farrar, Straus & Giroux, 1990.

Tamas Aczel. **THE HUNT.** Boston: Little and Brown, 1990.

Apie Lietuvą pasaulis vis daugiau patiria ne tik iš spaudos ir televizijos, bet ir iš grožinės literatūros, o apie Vilnių ir jo kraštą — ne tik iš lietuviškosios, bet ir iš žydiškų bei lenkiškų perspektyvų.

Amerikos kritikai labai palankiai įvertino čia 1990 metais anglų kalba pasirodžiusį vilniečio Tadeusz Konwicki romaną *Bohino dvoras*. Kokią Lietuvą jame atranda amerikietis skaitytojas? Tai dar „lenkiška“, dar tepradėjusi busti vėlyvojo devyniolikto šimtmečio Lietuva, kurios vietovardžiai dar Aszmiana, Bujwidze, Daugiele, Worniai, Duktzy... Ją dar tebekauso pralaimėtojo 1863 metų sukilimo trauma, gaubia, autoriaus žodžiais, „liūdnas laikotarpis, abejingos istorijos valanda“. Imperijos ir istorijos užkampyje istrigusį Bohino dvarėlį supa pelkės, miglos, miškai, lanko stimos, gandrai ir kartkarčiai žandariai.

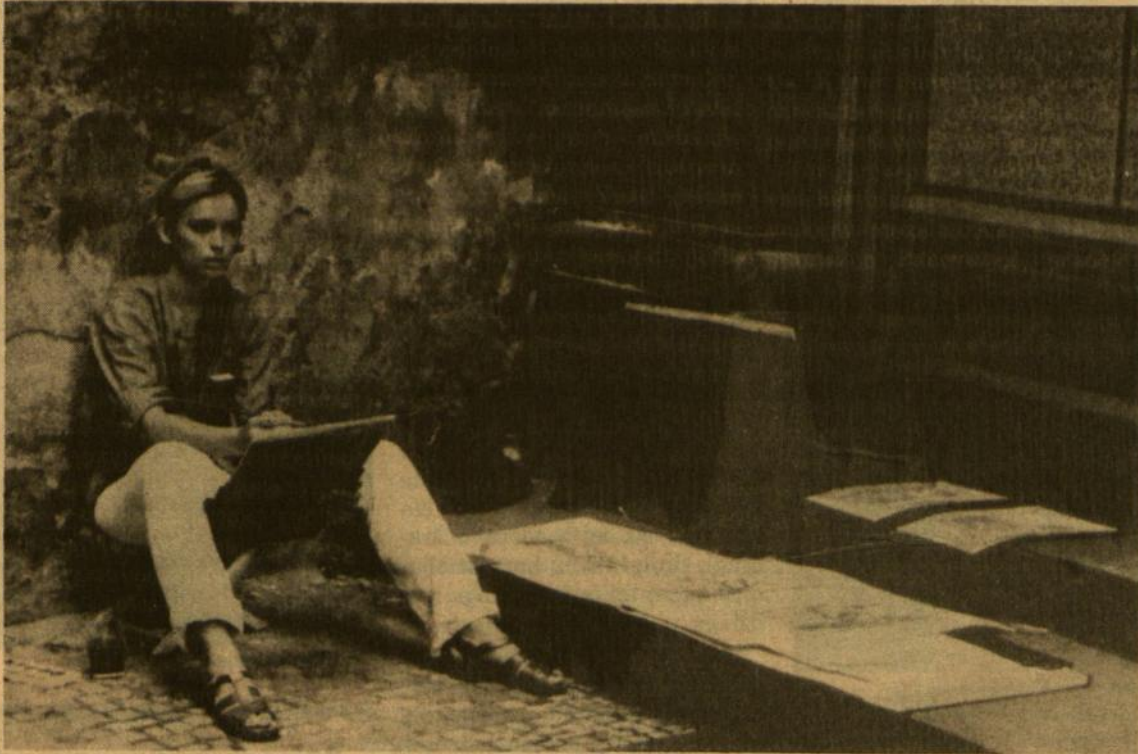
Tą pasaulėlį Konwicki piešia su 19-o šimtmečio realistinio romanisto kruopštumu ir atidumu fizinei detalei. Jo veikėjai, iš paviršiaus žiūrint, atrodo išsenge tiesiai iš to laikotarpio šlektas vaizduojančių lenkų prozos provincinėje nuobodybėje nerimstanti autoriaus senelė Helena Konwicka; tą nuobodybę sudrumsčiantis ir jos jausmus pažadinantis raudonplaukis Lietuvos žydas Elias; Lenkijos prieštaravimų draskomas Helenos tėvas; surusėjęs bajoras Korsakas-Korsakovas, įsitikinęs, kad Lenkiją „išgelbėti“ teįmanoma, ją sujungiant su Rusija; gudų folklorą atgaivinti mėginantis, kartais rūpintojėlį primenantis, kunigas Siemaskas ir kiti.

Bet Konwicki nemano kartoti įprastinių romano formų. „Aš verčiau skaldysiu akmenis, negu rašysiu standartinius romanus pagal senas taisykles“, neseniai pareiškė jis. Ir *Bohino dvare* jis tradicinį romaną apverčia aukštin kojom. Neva tikrovinio pasakojimo tėkmę staiga pertraukia jo paties balsas — romano pasaulėlis gimsta iš autoriaus pastangos išspręsti savo tėvo mislę, atkurti savo senelės praeitį: „Aš ją vejuosi intuicijos lauku, ilgesio ežerais ir tiršta netikrumo migla“.

Romane taip pat atsiveria magiškos ir mitologiškos dimensijos: valstiečiai tvirtina Bohino pelkėse matę žmogėdriską pabaisą Šikelgruberį-Hitlerį; caro žandaras kalba su gruzinišku akcentu ir vadinasi Džiugašvilis; pasirodo jaunas Pilsudskis. Išvystame, kad tame užkampyje jau bręsta dvidešimtas šimtmetis, kurio baisybės toli pralenks 1863 metų sukilimo pasekmes.

Savo protėvių praeitį Konwicki atkuria savo vaizduotėje ir jon sugrįžta, kaip rašytojas-pilgrimas, elegiškai medituoti ne tiksliai apie aprašomąjį laikotarpį, bet ir apie patį laiką ir likimą. Jam tai vienintelis būdas atskleisti savo tėvo paslaptį, kurią jis nusinešė į kapus, autoriaus žodžiais, „Nова Wilejka miestelyje, kuriame aš gimiau ir kuris šiandien vadinasi Naująja Vilnia, Lietuvos sostinės, Vilniaus, apskrityje.“

Kai Konwicki savo romane pareiškia, jog „tik Lietuvoje pienas toksai skanus“, neišvengiamai iškyla klausimas: kurioje Lietuvoje? Lietuvos-Lenkijos santykį skaitytojui išaiškinti padeda romano vertėjas Richard Lourie, kuris savo įvade trumpai aptaria Lietuvos istoriją ir kultūrą. Anot jo: „Konwicki, kaip ir daugelis lenkų, mano, kad istorija Lietuvoje yra vietinis augalas, kaip

Aleksandro Juozapaitis nuotrauka „Senojo Vilniaus natūrmortas“

miežiai. Tačiau lenkiškasis Lietuvos mitas išleidžia gyvybiškai svarbų elementą, pačius lietuvius, kurie nėra slava!.

Patsai Konwicki neturi iliuzijų apie savo aprašomą „lenkiškąją Lietuvą“; jis pripažįsta, jog ji jau praeityje, o dabartis priklauso lietuviams. Pamėginkime pažvelgti į šią jo poziciją ir jo romaną, kaip į raktus, padėsiančius atverti duris į lietuvių-lenkų susitikimą ir ateities santarvę. Gal ir lietuviams laikas pripažinti, jog šio rašytojo meilė tai 19-ojo šimtmečio pabaigos ir savo jaunystės Lietuvai yra autentiška; gal jau laikas tą lenkišką akcentą išreikštą meilę ir jos lenkišką kultūrinę dimensiją integruoti į Lietuvai sugrįžusį ir joje išlikusią Vilnių bei jo kraštą.

Ar Vidurio-Rytų Europos literatūrai jau laikas atsiverti šiai totalitarizmo tema? Taip, tvirtina daugelis balsų Rytuose ir Vakaruose. Šią temą savo naujausiu romane *Nemirtingumas* išjungė vienas jos originaliausių kultivuotojų, čekų rašytojas Milan Kundera. Anot kai kurių

Amerikos kritikų, literatūra apie totalitarizmą jau esanti atgyvenusi — mes viską apie jį žinome, kalba jie.

Tiems tvirtinimams tebeaidint, atverčiame naują stambų romaną apie totalitarizmą: į anglų kalbą išverstą Tamas Aczel'io *Medžioklę*. Jo autorius, vienas ryškiųjų balsų pokario vengrų literatūroje, patyręs totalitarizmo pagundą ir jo poveikį, pasitraukė į Vakarus, dabar gyvena Amerikoje ir dalyvauja išeivių PEN centro veikloje.

Vengrijos neminėdamas, autorius aprašo į ją labai panašią šalį 1955 metais, dvejiems metams praėjus po Stalino mirties. Patsai Stalinas vadinamas „vadu“ — „Vožd“, o Sovietų Sąjunga — „pieno ir medaus šalimi“. Romano veikėjai primena istorines figūras, bet turi ir fiktyvių bruožų. Taip autorius sukuria istorišką, autentišką ir drauge mitišką pasaulį, visų totalitarinių santvarkų distiliaciją.

Uždaryti nuošaliame dvare, trys aukšti pareigūnai — generalas, tardytojas, monsijnoras — Vengrijos revoliucijos išvakarėse susiduria su nauju išbandymu,

laiko dar vieną sąžinės egzaminą. Valdžia iš jų pareikalauja dar vieno gigantiško melo, savęs apkaltinimo. Mėgindami apsispręsti, jie klaidžioja po dvarą ir mišką — Vengrijos mikrokosmą, jos istoriją ir savo sielų tankumynus. Patiriame, kokie keliai — Vengrijos autokratinis režimas, Weimar'o Vokietijos agonija, Ispanijos pilietinis karas, Maskvos mistika juos atvedė į lemtingąjį sanderį su totalitarizmu.

Aczel savo romane atstato ir išnarsto sudėtingą totalitarizmo mašiną. Režimo rankose raktai į vilas ir konclagerius; jis tvirtina galįs išspręsti istorijos mislę ir suteikti prasmę žmonių gyvenimams, „Istorijoje“ rašo autorius, „niekad nebuvo tokio neteisėto ir amoralaus režimo, kuris būtų tiek daug kalbėjęs apie savo teisingumą ir moralumą.“ Aczel puičiai pažįsta totalitarizmo intelektualinę akrobatiką. Sekant Machiavelli'u, kaltė už nusikaltimus nuolat suverčiama buvusiems valdovams; partijos linija visad nulemia „objektyvios“ sąlygos; totalitarinis melas vadinamas aukštesne ir prasmin-

gesne tiesa; tvirtinama, jog būti laisvu, reiškia pripažinti „būtinybę“, kurios vardas — totalitarizmas. Šios ideologijos žynys romane, Gerogenas, nupieštas, pasinaudojant 1956 metų Vengrijos komunistų partijos generalinio sekretoriaus Erno Gero modeliu. Padidinęs jo intelektualinį svorį, autorius jį paverčia beveik dostojevskišku Didžiuoju Inkvizitoriumi.

Kaip idėjų romanas, Aczel'io *Medžioklė* prilygsta autoriaus tautiečio Arthur Koestler'io *Tamsai vidudienį*. Tačiau Aczel'io idėjos neskamba abstrakčioje intelektualinėje erdvėje, kaip Koestler'io, jas gaubia solidus, daugialypis, su giliu įsijautimu atkurtas medžiaginis ir emocinis pasaulis: gamta, metų laikai ir darbai, religinės apeigos ir šeimos ritualai. Kaip lenkų romanistas Tadeusz Konwicki savo romane *Bohino dvoras*, Aczel sėkmingai derina 19-o šimtmečio romanui būdingą išorinę konkretybę su modernistinėmis struktūromis. Tai, kas amžinai žmogiška, kontrastuoja naujai, abstrakčiai pseudoreligijai, pasiūvusiai sukurti „naująjį žmogų“.

Kaip Koestler ar Czeslaw Milosz savo *Pavergtame prote*, autorius išvalgiai analizuoja pasidavimo ir pasidavimo totalitarizmui psichologiją. Pasidavusieji įsiurbiami į melų voratinklį, išmoksta kaip save pateisinti, pradeda naikinti vieni kitus. Vardu neminėdamas moralinio reliatyvizmo, autorius jį pasmerkia. Totalitarizmui tarnavusieji idealistai, cinikai, dori žmonės, manę padėsiantys kitiems — visi pralaimi. Totalitarizmas autoriui ne politinė kairė ar dešinė, bet vienalytis įsikūnijęs Blogis. Pasakytina, kad šio romano žodžiai — „Pagydyk mus, o Viešpatie, pagydyk mus“ — iš 1955 metų ataidi į totalitarizmo nualintą šiandienos Vidurio-Rytų Europą.

Aczel'io romanas rodo, kad totalitarizmo tema dar neįsėmta. Į šio pragaro ratus, jo dugno siekdam, leisdam, dar daug rašytojų. Ir kai jie pamany, kad tas dugnas jau pasiektas ir išmatuotas, iš po dugno jie išgirs dar negirdėtus ir neaprašytus balsus.

Vladas Šlaitas

DIDYSIS INKVIZITORIUS

Tiems, kurie netiki, arba tiems, kurie tiki, bet abejoja, labai lengva užimti Dostojevskio Didžiojo Inkvizitoriaus vietą, nes nepasotinamas troškimas vadovauti ir valdyti kitus yra stipresnis už mirtį.

Štai kodėl „pabučiavimas dega jo širdyje, bet jisai tebesilaiko savo senojo nusistatymo“.

Mano gimimas man, asmeniškai, yra paslaptis. Arba: Tai yra kraujas daugelio nuodėmės atleisti. Ir tai yra tikėjimo paslaptis. Jeigu nebūtų jokios paslapties, tai gyvenimas būtų tolygus žinojimui, ir tai būtų tolygu laisvei nelaisvėje, nes nebebūtų vietos pasirinkimui arba asmeniškai laisvei; būtų tik vėjo nešiojamas pienės pūkas be paslapties, be stebuklo, autoriteto ir be mažiausio asmeniškos laisvės pasirinkimo.

Didžiojo Inkvizitoriaus poema Aliosai džiaugsmo neatnešė, nes jinai neturėjo džiaugsmo; jinai atnešė tik šio pasaulio dalykų darkytojo nelaimingą ir žiaurią šypseną.

PO PABUČIAVIMO

Šešiasdešimtieji metai reiškia pirmą rudens pabučiavimą. Po pabučiavimo galima dar gyventi ir trisdešimt metų, bet pabučiavimo skonis lieka burnoj. Tik citrinos stiprus kvapas arbatos stiklinėje nuolat primena, kad gyvenimas greitai bėga ir greitai prabėga.

Dabar esu panašus į gruodžio mėnesio saulę, kuri šviečia, bet nesusildo. Dar praeis keli metai, ir būsiu jau lengvai iškeliavęs į kitą, gražesnę pasaulį. O kol kas gyvenau ir džiaugiuosi savo gyvenimu. Tokios paprastos smulkmenos, kaip kava ir gerų cigarečių dūmai prieš miegą, mano metuose atneša saldžią širdies paguodą. O, palaiminti šviesūs pavasariai ir svajonės! Debesų ir saulėleidžių glušnių prisiminimai! Viskas liko lygiai kaip buvo prieš daugelį metų, be mažiausio pasikeitimo ir nuostolio ženklų. Tegyvuoją mano svajonės ir tegyvuoją mano šviesūs ir Dievo malonės paženklinti metai!

Eileraščiai iš naujo Vlodo Šlaito rinkinio *Rudenio vynos*, kurį šiuo metu leidžia Ateities literatūros fondas Chicagoje.

Vieno žmogaus kelionė nuo Plungės iki Maroko

DANUTĖ BINDOKIENĖ

Kazys Pabedinskas. **NUO PLUNGĖS IKI MAROKO.** Atsiminimai. Spausdino „Draugo“ spaustuvė. Chicago, 1988. 438 puslapiai. Kaina — 10 dolerių. Gaunama „Drauge“.

Skaityti atsiminimų knygą, tai žvelgti pro rakto skylutę į intymias asmenų gyvenimo detales: idomų, bet kartu lyg ir truputį drovių. Tie, kurie Lietuvą paliko labai jauni arba pasaulio šviesą išvydo jau svetimos šalyse, kartais mėgsta pasišaipyti iš mūsų atsiminimiškos literatūros. Tačiau turėtų būti kaip tik atvirkščiai: prisiminimai yra nuostabus Lietuvos istorijos ir būties šaltinis, kuris padeda pažinti įvairius pirmosios nepriklausomybės laikų aspektus, neaprašytus istorijos vadovėliuose. Savime suprantama, kad atsiminimų knygoje yra daug šališkumo, padailinimų ir net „sąskaitų suvedinėjimo“, bet tai neturėtų kliudyti, jeigu skaitytojas yra atrankus ir neapsiriboja vienos kurios partijos, profesijos ar pažiūrų atsiminimų knygomis.

Nuo Plungės iki Maroko netrumpas kelias. Kaziui Pabedinskui, tokiu vardu pavadintos atsiminimų knygos autoriui, tuo keliu nukeliauti užtruko apie ketvirtį šimtmečio. Bekeliaudamas jis ne tik nepavargo, bet kelionę atliko su energija, viltimi ir šviesiu humoru.

Kilimo panevėžietis, iš Noce-

galos, kuri stovi dešiniajame Nevėžio intako, mažo upokšnio — Sudramalos — krante. Šeimoje Kazys septynioliktas iš 20 vaikų, nors užaugo aštuoniese. Tėvai ūkininkai, religingi, darbštūs, sąžiningi. Tipiška lietuvių žemdirbio šeima. Ypač gražus motinos paveikslas išplaukia iš knygos puslapių: pamaldi, gera-

širdė, niekuomet nepagailėjusi išmaldos, nakvynės, gero žodžio elgetai, pakeleiviui. Tai ne vien tik Kazio Pabedinsko motinos charakteristika, o vis besikartojantis lietuvių motinos vaizdas.

Tėvų gyvenimas nebuvo lengvas, bet jie suprato, kaip svarbus vaikams mokslas. Kazys, baigęs gimnaziją Panevėžyje, pradėjo

studijuoti Kaune. Atrodo, kad mokslas ne per geriausiai sekėsi. Parvažiavęs po semestro galo pas mamą atostogų, prisipažino, kad „Lietuvos universitete per daug draugu, per daug pagundų, reikia bėgti į užsienį, toliau nuo jų ir rimtai studijuoti“.

„Pabėgo“ į Grenoblį (1924 metais), į Elektrotechnikos institutą. Čia, žinoma, tuojau susidūrė su kalbos problema. Atrodo, kad Kaziui Pabedinskui pasi-taikiusios kliūtys sudarė tam tikrą iššūkį — kaip galima greičiau jas nugalėti. Susiradęs pensinininkę prancūzų kalbos mokytoją, po mėnesio jau galėjo pusėtinai susikalbėti prancūziškai. Kalbos jam sekėsi: knygoje prisipažįsta, kad laisvai moka šešias kalbas, o šiaip sau ir daugiau.

Pabedinskas labai atviras žmogus: atviras naujoms idėjoms, nuotykiams, patirtims. Jo entuziazmas gyvenimui, darbui, aplinkai ir žmonėms trykšta lyg šaltinis iš kiekvieno puslapio. Jei draugai pasiūlo slidinėti — Kazys jau ant slidžių, nors niekad anksčiau neturėjęs jų ant kojų. Jei kviečiamas žaisti tenisą — jis jau aikštėje. Jei ruošiamas medžioklė — Pabedinskas nedvejodamas ima šautuvą ir rankas ir šauna — nors ir užsimerkęs, nors ir j medį taikydamas...

Jis jodinėja, boksuoja, kabinasi į kalno viršūnę, keliauja, dainuoja, šoka, priklauso ateitininkų organizacijai nuo 1915 metų. Tik charakterio tvirtumas

turbūt paveikė, kad Pabedinskas neliko „vėjo pamušalėliu“, o gyvenimą pasuko tvirtu, tiesiu keliu.

Iš Grenoblio parsivežė ne tik elektrotechnikos inžinieriaus diplomą, bet ir gyvenimo draugę, su kuria susipažino lietuvių studentų ratelyje. Bronė Kučinskytė ne tik tapo Kazio žmona, bet nulemė ir tolimesnį jo gyvenimo pašaukimą. Užuot buvęs elektros inžinierium, jis tapo linų pramoninku, užuot panevėžiečiu, plungiečiu žemaičiu.

Galima susidaryti įspūdį, kad Kazys Pabedinskas gimęs po kažkokio „laimingo žvaigždės“, ir viskas jam visuomet gerai klostosi. Kai gyvenimas ant kelio pastatė užvaras ar kliūtis, prie kurių kitas gal būtų žuvis arba visiškai sugniužęs, *Nuo Plungės iki Maroko* autorius atsiraitojo rankoves, pajukavo ir tik drykt per kliūtį lyg niekur nieko. Tačiau ta iliuzija susidaro dėl lengvo, besišypsanti pasakojimo stiliaus. Tikrovė slepiasi už to, kad Kazys Pabedinskas buvo labai

tiesus, teisingas ir paprastas žmogus. Jis sugebėdavo greitai suvokti problemą ir prie jos sprendimo ejo tiesiausiu keliu, keisdamas tai, ką galėjo pakeisti, ir per daug nesisielodamas dėl to, kas žmogaus jėgomis buvo neįmanoma atlikti. Vadovaudamasis tokiu nusistatymu, jis nesunkiai perėjo iš vienos specialybės (kuriai ruošėsi universitete) į linų apdirbimo pramonę; be rankų gražumo išgyveno savo sėkmingos įmonės praradimą pirmosios sovietų okupacijos metu, įsikūrimą Vokietijoje, vėliau Maroke, dar vėliau — šiaurės Atlanto.

Tačiau knyga *Nuo Plungės iki Maroko* yra daug gilesnė, negu vieno asmens gyvenimo atspindys. Joje labai akivaizdus Lietuvos pramonės vystymosi tarpsnis, ypač kad tas vystymasis vyko ne valstybės lėšomis, ne prezidento įsakymu ar ministrų kabineto nutarimu, bet privačių lietuvių ryžtu ir užsispyrimu. Iki nepriklausomy-

(Nukelta į 4 psl.)

Kazys Pabedinskas su kiemo sargais Safi mieste, Maroke, 1948 metais.

Taikomosios dailės paroda „The New Art Forms“ aplankius

LORETA

VAŠKEVIČIENĖ-VAL

Taikomoji dailė — terminas nešvietimas, o gal net brangus. Juk ne veltui aštuonerius metus mylavau tą baltą aristokratą — lietuvišką kaulinį porcelianą. Bet kalbėsiu ne apie jį ir ne apie save. Bandysiu pasidalinti mintimis ir įspūdžiais apie parodą, vykusią toli už Lietuvos ribų — Chicago's Navy Pier galerijoje (nuo rugsėjo 19 iki 22 dienos) ir atstovaujančią tarptautinei taikomajai dalei, bei jos naujausioms formoms.

Stiklas, keramika, medis, metalas, oda, tekstilė — medžiagos, iš kurių žmogus kuria meno stebuklus. Jeigu prisiminsime iš žmonijos istorijos keramikus, stiklius, tekstininkus kaip tikruosius amatininkus, tai jau šio šimtmečio pabaigoje greičiausiai įžeistumėm dailininką, dirbantį su moliu ar stiklu, pavadinę jį amatininku. Ir tai aki vaizdu — visoje parodoje dominuoja nefunkcionali, dekoratyvi keramika, tik žaidimo dėlei atsigręžianti į buitines formas. Stiklas rafinučiausia technika bando nurungti viską aplinkui, jis tarsi šaukdamas išreikšia civilizuoto meno apogėjų: šalia kone kosminių geometrinių formų gali pamatyti tiesiog iš gamtos gimusias kompozicijas, kur spalva nepažįsta ribų, o forma taisyklių.

Medis čia stojasi piestu ir įrodo visiems savo neįtikėtiną fantastinį lankstumą spiralinėmis kompozicijomis, sukurtois skulptoriaus iš Belgijos Robert Longhurst. Dailininkas protestuoja priimtai medžiagos įdubimo technikai ir sukuria vizualiai neįmanomą suvokimą, jog šita medžiaga vadinasi medžiu.

Greičiausiai neapsiriksiu, pasakydama, jog šioje parodoje baldų dizaineriai turbūt vieningai išlaikė šiek tiek tokias buitines taisykles, ir baldus galima buvo priskirti baldams, kad ir kokios netikėtos formos jie buvo. Metalas gi pretendavo į absoliutą. Šalia tradicinių juvelyrinių dirbinių puikavosi arogantiškiausių formų indai, nedidelės skulptūrinės kompozicijos ir netgi „baltajam menui“ priskirtini darbai.

Visų stilių ir technikų atstovai propagavo save įvairiausių bukletu, žurnalų forma, pritraukdami pasiturintį pirkėją. Jeigu Europoje vaikščiodamas po parodas, galėjai jausti jų dangiškąjį dvasiškumą, tai čia, Amerikoje, jos nusileidžia žemėn, ir biznis žengia koja kojon su menu.

Buvo malonu šioje parodoje išvysti Baltijos šalių dailininkų darbus, nors ne kažin ką gero bepasakančius apie save. Greičiausiai, prisiglaudę

Baltiečių meno ekspozicijos dalis „The New Art Forms“ taikomios dailės parodoje, vykusioje Navy Pier, Chicago'je, nuo šių metų rugsėjo 19 iki 22 dienos. Viduryje matyti Kęstučio Musteikio keramikos darbas.

„Lakeside“ galerijos savininko dirbtuvėse, neypatingai dažnai buvo aplankomi mūzu, o ir patsai margasis kapitalizmas ne viena išmūšė iš koto, kas pasakytina apie keramiką iš Latvijos Ilmar Blumbers. Jo darbai dar tik ieškojimo periode, nepasižymi nei menine, nei technine savo verte. Bet greta buvo eksponuojami ir labai drąsūs nežinomo dailininko metalo darbai, niekuom neat-silieikantys nuo pasaulinio modernaus dizaino indų.

Lietuvius Kęstutis Musteikis atstovavo tikrajam lietuviškajam

konservatyvizmui keramikoje, tradicijoms, išlaikytoms nuo pagonybės laikų. Neslepjamas medžiagiškumas. Mintis išreikšta, vaizduojant žmogaus pavidalo narvą, kuriame įkalinta raudonoji paukštė simbolizuoja sielą, o augalinio motyvo užuomina pačią būtį.

Tuo tarpu dailininkas Viesturs Berzins bėga nuo baltų keramikoje priimtų stereotipų, tarsi vaikas lipdydamas ištiesą pilių, pilelių miestą, dekoruodamas tai ryškėmis, pastelinėmis spalvomis ir duodamas tam teks-

tilinį foną, paties austą kilimą, kuris galbūt išreiškia antrąjį kompozicijos planą tam, kad sudarytų erdvės pojūtį. Tik, manau, noras ne visai atitiko rezultatą, bet svarbiausia, kad buvo norėta.

Esu įsitikinusi, kad mūsų dailininkai turėtų atsikratyti nepilnavertiškumo komplekso mene. Galbūt mes neturime tokių puikių tradicijų stiklo ir negalėtume nustebinti nei jo medžiaga, nei technika, bet keramika, metalas, tekstilė ir oda tikrai neatsilikę, o kai kur ir pra-

politiką ir valdančiųjų sluoksnių biurokratizmą, tai kalbėdamas apie privačios iniciatyvos ignoravimą, o neretai dar ir „pagalių kaitijimą į ratus“.

Kai fabrikas jau buvo tvirtai įsiremęs kojomis į žemę ir turėjo daugiau negu 1,000 darbininkų, Lietuva užgriuvo nelaimė, ties kuria paprastai baigiasi visi šviesūs pasakojimai apie nepriklausomybės laikus. Prasidėjo pirmoji sovietų okupacija. Pabedinskui tuoj buvo prikabinatas buržujo, darbininkų išnaudotojo epitetas, nors jo santykiai su fabriko darbininkais buvo šilti ir geri. Tik per savo apskrumą išvengęs arešto, suprato, kad laimė visą laiką nelydė, ir pasistengė su šeima repatriuoti į Vokietiją, kur laimingai sulaukė karo pabaigos. Po karo gyveno Kempen'o stovykloje, o vėliau išemigravo į Šiaurės Afriką, į Maroką.

Jeigu reikėtų pasirinkti vietą, kuri tikrai skiriasi nuo Plungės, tai galbūt ir bakstelėtume žemėlapyje pirštu į Maroką. Ir klimatas, ir kultūra, ir gyvenimo būdas — viskas labai toli nuo ne per didelio miesto žemaitijos pakraštyje. Į Maroką Kazys Pabedinskas atsivežė šeimą, prancūzų kalbos mokėjimą ir entuziazmą naujom patirtim. Šiaip jau niekas nepasikeitė: kaip kruopščiai ir sąžiningai dirbo Plungėje, nuosavame linų fabrike, taip nuoširdžiai atlikinėjo tai, ko gyvenimo sąlygos iš jo reikalavo.

Po kiek laiko pavyko susirūsti su tekstilės bendrove Safi mieste. Joje pradėjo tarnauti 1948 metų rudenį. Fabrikas naujas, modernus. Pabedinskas ir čia dirbo kaip sau. Linai yra linai, kanapės yra kanapės, o ir iš jų pluošto gaminiai panašūs. Plungė ar Marokas — į darbą sudėta visa lietuvių širdis ir jėgos. Bendrovė Pabedinską vertino ir paskyrė Safi fabriko direktoriumi. Savo sumanumu jis įnešė daug pakeitimų ne tik į Lietuvos, bet ir į tolimojo Maroko linų apdirbimo pramonę. Būtų gal dar daugiau įnešęs, bet žmonos liga privertė persikelti į JAV, kur gyveno abu vedę jo sūnus.

Nuo Plungės iki Maroko kny-

lenktų ne vieną šios parodos darbą. Juo labiau, turėdami puikias tautines tradicijas, išsiliejančias į šiandienos meną, mes galėtume patraukti ne vieną sumanų menedžerį, pavargusį nuo amerikietiško „kičo“.

Dar prieš trejus metus matytos taikomios dailės parodos Lietuvoje turėtų puikių kandidatų ir tarptautines šio tipo ir naujų meno formų parodas Vakaruose. Kaip pavyzdį galėtumėm pateikti tikrai progresyvaus pasaulietiško meno atstovę, keramikę, kaunie- tę Valeriją Liaugaudienę, kuri būtų iš tiesų originali tokio tipo parodoje ne vien dėl kaulinio porceliano, kuriam niekas čia neatstovavo, bet ir dėl savo išradimų skulptūrinių kompozicijų, dirbant su tokia kaprizinga medžiaga.

Taip pat šioje parodoje buvo pasigesta skandinavijoje, modernaus dizaino keramikoje, ką puikiai galėtų pademonstruoti dailininkas keramikas Grigas. Tuo tarpu Gediminas Šilonis savo darbais profesionaliausiai išreikštų lietuviškąją dvasią molyje.

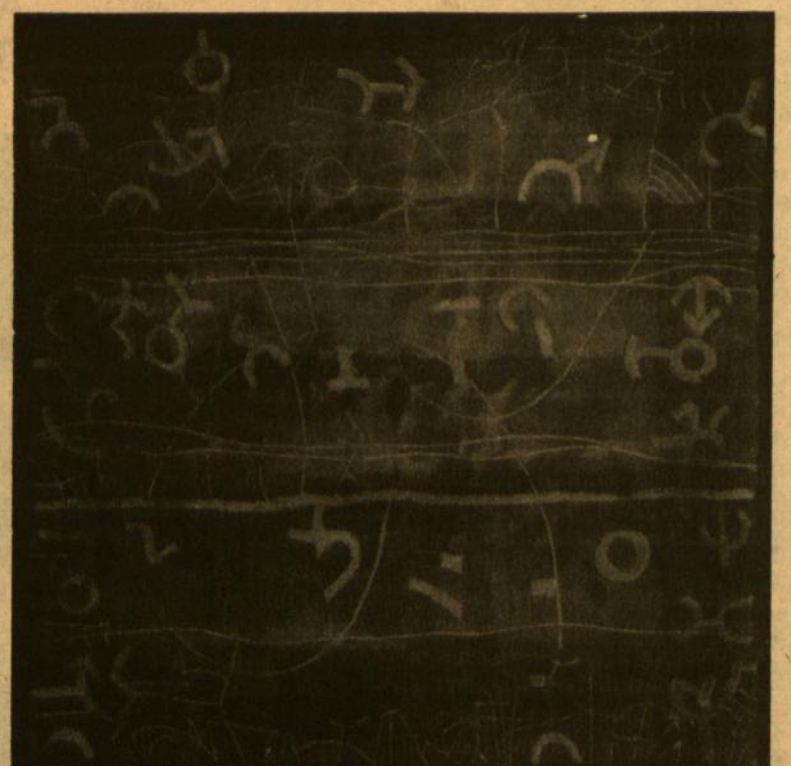
Pasiūlymas paprastas — kiekvienas savimi pasitikintis menininkas turėtų siųsti laiškus su savo darbų skaidrėmis ar nuotraukomis įvairiems Vakarų menedžeriams, ir galimas daiktas kitoje tokio lygio parodoje prie Baltijos šalių stendo per žmones nesimatys darbų ir teks kišti nosį daug atkakliau, kad galėtum pasipuikuoti savo tautiečių menu.

Robert Longhurst „Arabesque VIII“, 1991 Būdingas ant belgiško juodo marmuro 38" x 14" x 10" Iš „The New Art Forms“ parodos Chicago'je.

goje autorius apie savo gyvenimą pasakoja ramiai, nuoširdžiai ir paprastai. Galbūt per paprastai. Reikia apdairumo, kad neužliūnotų tas geraširdiškas pasakojimo tonas ir skaitytojas nepažiotų kokio įdomaus epizodo. Pasakojime daug humoro, daug sąmojo. Yra tikrų deimanių, pavyzdžiui, skyrelis apie Chaimą Kacną, apskriausią Pabedinsko tekstilės fabriko gaminių pardavėją ir daug kitų. Knyga turi 438 puslapius, paillustruota nuotraukomis iš autoriaus gyvenimo. Ji įdomi ne tik Lietuvos pramonės istorijos aspektams pažinti, bet tinka ir lengvam pasiskaitymui.

Vienintelis knygos minusas, tai gana daug pasitaikančių gramatikos ir sintaksės klaidų, tačiau jos eiliniai skaitytojai neklidūs džiaugtis įdomia atsiminimų knyga ir su Kaziu Pabedinsku pakeliauti Nuo Plungės iki Maroko.

Romas Dalinkevičius Be pavadinimo, 1991 Alejus

Iš suaktyvinės Balzeko Lietuvių kultūros muziejaus parodos.

Vakar, lapkričio 15 dieną, Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje, Chicago'je, buvo atidaryta paroda „Lietuvių dailės tiltas: 25-mečio paroda“. Paroda, kurioje eksponuojami trylikos dailininkų darbai, vyks iki šių metų gruodžio 31 dienos.

Nuomonės ir pastabos

Demokratija Lietuvoje

Tokia antraštė dr. Julius Šmulkštys, Indiana universiteto politinių mokslų profesorius, paskelbė straipsnį lapkričio 9 dieną *Draugo* kultūriniame priede.

Straipsnis laikytinas daugiau apžvalginiu-žurnalistiniu rašiniu, tad nebūtinai lauktina akademinio tikslumo ar studijinio išsamumo. Tačiau kai kurie praleidimai ar nepastebėjimai gali tamsinti demokratijos Lietuvoje vaizdą.

Profesorius Šmulkštys tvirtina, kad „Lietuva kaip ir neturėjo demokratinę tradiciją ir praktikos, bent kiek tai liėtų jos pokarinę generaciją [...] Nuo 1926 metų Lietuvoje nebuvo vakarietiško tipo demokratijos“. Formalistiškai žiūrint, gal ir taip. Čia noriu pažymėti, kad demokratijai visada svarbiau esmė negu formos. Gi laimei, Lietuvos socialinis formavimasis visada buvo giliai demokratiškas.

Lietuvoje neegzistavo ar bent neįsišaknijo vakarietiški ar rytietiški feodalizmai bei despotizmai. Ir po 1926 metų žaizdų „tikėjimas“ demokratija išliko įvairiuose visuomeniniuose junginiuose gyvas ir veiklus tiek, kad ne-demokratinės užmačios paliko abnormalybę. Tie, kurie pergyvenome aną laikotarpį, žinome, kaip valdančioji grupė laviravo ir kaip naudojo spaudimo ir bauginimo priemones, bet totalinio smurto vengė, galbūt tos pačios lietuviškos demokratinės samonės pagrindu, turinčiu natūralios, prigimtinės samonės, glūdinčios šeimų ir žmonių bendravimo visuomenėje, su senoviškuoju lietuvių tikėjimu ir vėliau krikščionybės susiliejančius šaltinius. Tai yra Lietuvos demokratinė kultūra, kurios Šmulkštys kažin kodėl neįžiūri, nors ji vėl prikėlė Lietuvą.

Jonas Valantiejus
Palos Park, Illinois

Eutanazija

(Atkelta iš 2 psl.)

Moz. 20:13-17; 3 Moz. 19:18; Mt. 5:21), bet ar galime legaliai gyvybę nutraukti iš meilės, iš gailestės (Rom. 13:9-10)? Arba — ar turime teisę ligonio merdėjimą tęsti „daržovės“ forma? Ar turime teisę „daržovės“ gyvybę nutraukti? Žinome, kad Dievas sutvėrė žmogų panašų į savo atvaizdą, ir kol žmogus tą panašumą turi, tol jo gyvybė didžiai gerbtina, brangintina; bet kai tas dieviškasis panašumas ligos keliu dingsta, kai žmogus supanašėja į daržovę, kai tampa mechanisku technikos produktu, ar galime tada jį traktuoti tik kaip daržovę arba technikos aparą?

Sunkumų susidaro, kai tenka spręsti, kada medicinos talka atšauktina? Atsiranda nuomonių skirtumų tarp ligoninės personalo, kunigo, advokato, giminių ir paciento dėl moralinių ar net finansinių reikalų ir interesų. Šiandieną dešimtimis tūkstančių amerikiečių, kurie beviltingai merdi komoje, neleidžiama numirti. Kuo tai pateisinama? Tokius kankinius profesorė dr. Judith Ahronheim teisingai vadiną „hostage to institution“ (O. Friedrich, „A Limited Right to Die“, *Time* žurnalo teisės skyrius, 1990 liepa).

Tenka apgailestauti, kad su sparčiąja medicina nespėja kartu žengti lėtoji etika. Amerikos ligoninių sąjunga praneša, kad 1985 metais vos 30% Amerikos li-

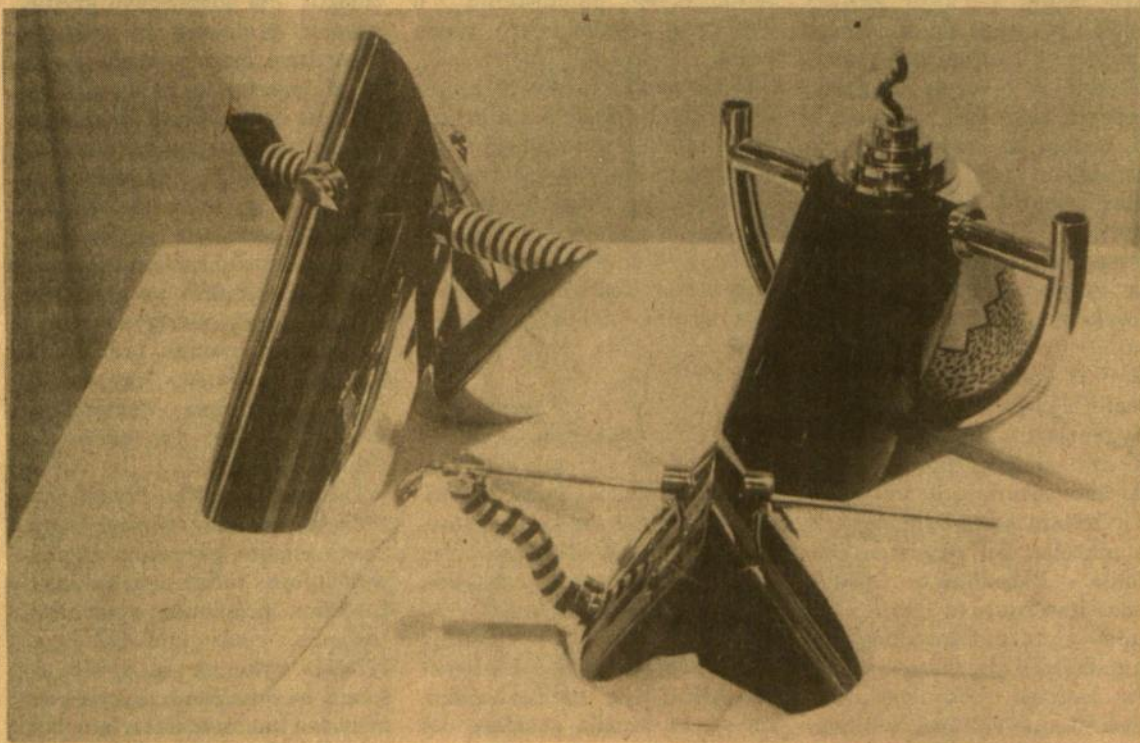
goninių turėjo komitetus etikos reikaluose patarti. Eutanazijai klausimams spręsti neužteks etikos komitetų patarimojo balso; reikės bendro įstatymo visai šaliai. Atkeliant vartus eutanazijai, kyla rūpestis — kaip toli bus leista jai žengti? Ar bus suteikta jai teisė „rūpintis“ Alzheimerio ligos aukomis, išsigimeliais kūdikėliais, bepročiais, iš prigimties protišcai atsilikusiais mongoloidais, beviltingai nušovusi, chroniškais kriminalistais ir net politiniais „ligoniais“, uždarytais psichiatri-nėse ligoninėse...

Atrodo, kad galėti spręsti, kuri gyvybė verta gyvenimo, kuri verta mirties — reikia aukštesnės išminties, negu kad žmogus turi. Žinodami savo ribotumą ir problemos didumą, visgi būtume-me nesąžiningi, jei eutanazijos klausimui atsuktume nugara.

(Pabaiga ateinantį šeštadienį)

Santaros-Šviesos filosofijos premija Arvydui Šliogerui

Santaros-Šviesos federacija 1991 m. rugsėjo 24 d. paskyrė savo pirmąją filosofinę premiją Arvydui Šliogerui. Premijos skyrimo rašte sakoma: „Už kūrybingiausią 1980-1990 metų įnašą į lietuvių filosofiją, *Žmogaus pasaulį* ir egzistencinį mąstymą, *Daktą ir meną*, *Būtį ir pasaulį*, gausius filosofines, literatūrines, religines ir politines eseistikos straipsnius“.

Nežinomo dailininko (pavardė nepažymėta) metalo darbai, eksponuoti baltiečių meno skyriuje, „The New Art Forms“ taikomios dailės parodoje Navy Pier, Chicago'je.